

Múzejné noviny

VYCHÁDZAJÚ PRI PRÍLEŽITOSTI MEDZINÁRODNÉHO DŇA MÚZEÍ

HUMENNÉ, MÁJ 2004

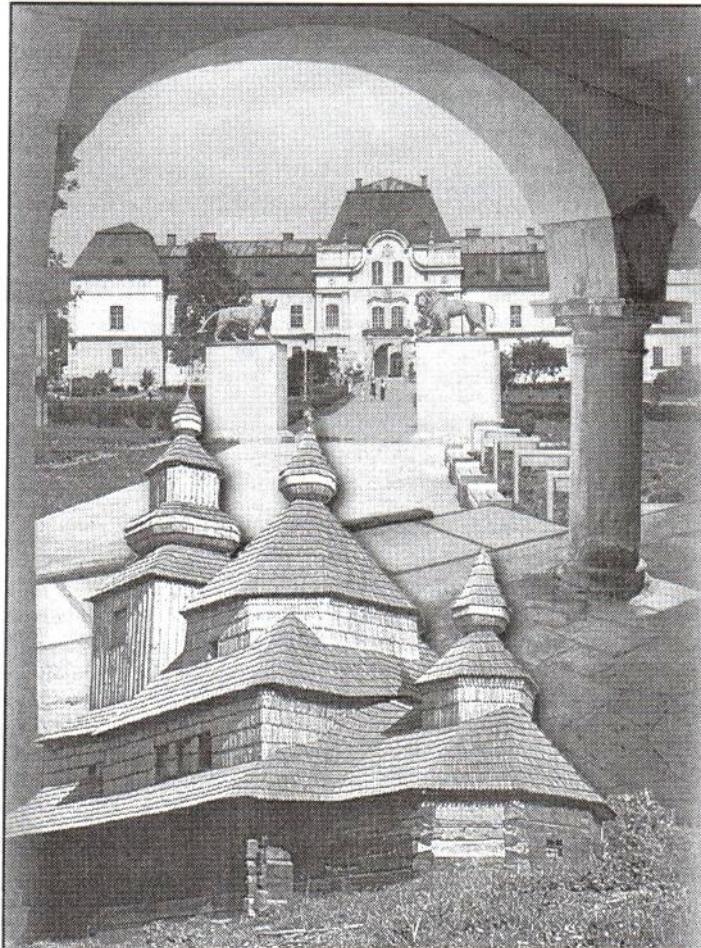
Moderný spôsob života má svoje pozitíva, ale aj negatíva. Rapídne sa mení spôsob života väčšiny spoločnosti. Sme upoňáli, nervózni a zdá sa nám, že nič nestihame. Svet, v ktorom žijeme nadobúda zrazu virtuálnu podobu a často nám preteká medzi prsty bez toho, aby sme si uvedomili, že je to tak. Hektické tempo akoby odsúvalo skutočné hodnoty niekom na perifériu záujmu. Ľudského človečenstva a mohutná globalizácia zase vytlačia človeka kamsi mimo jeho prirodzeného ukotvenia a ... zbavuje ho identity.

A tu sa otvára veľký priestor pre múzeá a zároveň aj potvrzuje ich nezastupiteľné postavenie v spoločnosti. Múzeá nám poskytujú nielen možnosť utiecť od tohto civilizačného zhonu, ale vytvárajú aj príležitosť zamyslieť sa nad skutočnými hodnotami, ktoré prispievajú k uvedomieniu si seba samého i vlastného postavenia vo svete, v ktorom žijeme. Sú totiž mostom medzi minulosťou a budúnosťou. Sú odpovedou na mnohé otázky. Práve vďaka zbierkovým predmetom uchovávaným v múzeách si môžeme „prečítať“ hľadané odpovede – to poslal „kto sme, odkiaľ prichádzame a kam smerujeme“. Sú vlastne databázou identity spoločenstva, v ktorom pôsobia.

Zdalo by sa, že v čase, keď sa preferujú pozície regiónov v zjednotenej Európe to majú múzeá vyhrané. Ale nie je to celkom tak. Napriek neodškripteľnému vplyvu na formovanie historického povedomia spoločnosti, účasti pri ochrane i zachovávaní kultúrneho dedičstva, musia múzeá o svoje miesto pod slnku tvrdzo zápasit. Nemôžeme čakať, že sa o nás niekto bezozvyšku postará. Chápeme, že pri hľadaní nových netradičných postupov prezentácie múzejnej činnosti, ako aj východísk zo súčasnej situácie, musí byť iniciatíva na našej strane.

Vo Vihorlatskom múzeu sme si zvolili práve túto cestu. Nie je ľahká ani jednoduchá. Avšak výsledky, ktoré sme dosiahli za obdobie necelých dvoch rokov, bez falosnej skromnosti, hovoria samé za seba. Ďakujeme preto všetkým, ktorí nám podali pomocnú ruku, i tým, čo nás poctili svojou návštavou a dali nájovo našu opodstatnenosť. Preto sa vždy tešíme na stretnutie s Vami všetkými. V blízkej vzdialej budúcnosti.

Fedič
riaditeľ múzea

Zhodnotili sme aj kaštieľ v Humennom. Čiastočne bola reinštalovaná prírodrovedná expozícia. V nevyužitých priestoroch východného krídla boli zriadené kancelárske priestory, nové moderné sociálne zariadenie a priestory slúžiace ako technické zázemie pri veľkých spoločenských podujatiach. Na budove kaštieľa bolo ošetrených 48 okenných rámov, upravené boli trávnaté plochy pred kaštieľom a na nádvori. Na montážne práce je pripravená pravá strana vandalmi zničeného zábradlia pri vstupe do kaštieľa. Podarilo sa nám upraviť aj interiéry centrálneho depozitára v Kamenici nad Cirochou. Na nádvori humenského kaštieľa sme lokализovali a nanovo vykopali pôvodnú murovanú studňu, o ktorej doteraz neexistovala žiadna písomná zmienka. Projekt jej obnovy pod názvom „Studňa nádeje“ prebieha už druhý rok.

Napriek urgentnosti riešenia mnohých technicko – hospodárskych úloh, venovalo múzeum veľkú pozornosť marketingovým aktivitám smerujúcim k zmene komunikácie múzea k širokej verejnosti. K doterajším osvedčeným podujatiám pribudli tri ďalšie rozsiahle projekty – „Karpatská

Víziu meníme na skutočnosť

Ako každoročne, pristupuje Vihorlatské múzeum v Humennom na prahu novej múzejnej sezóny k hodnoteniu svojej činnosti. Nie je to však iba samoučelný, rokmi zaužívaný „rituál“ či nebodaj nariadenie. Svoje ohliadnutie chápeme aj ako výsadu k reálnym posúdeniam vlastných schopností, nachádzaniu a budovaniu svojho symbolického miesta v spoločenskom prostredí.

Uplynulý rok hodnotí múzeum ako mimoriadne náročný. Pri súčasných cenách energií, tovarov a služieb si udržiavanie dvoch dobových kaštieľov a šestnásť objektov Ľudovej architektúry v prevádzke vyziaľalo celkom nové postupy i hľadanie alternatívnych zdrojov riešenia problémov.

Najakúnejším problémom v tejto oblasti sa javil havarijný stav skanzenu. V hre bola dokonca aj alternatíva jeho uzavretia. Najstarší obytný dom z 19. storočia bol tesne pred zrušením a hrozilo jeho rozoberanie. Napriek náročnosti sme však zvolili inú cestu. Pustili sme

sa do celkovej rekonštrukcie skanzenu. Značné množstvo práce odviedlo múzeum svojpomocne, pod nemalú časť sa podpisali sponzori, špeciálne práce sa zabezpečovali dodávateľským spôsobom. Celý areál skanzenu bol vyčistený a systematicky udržiavaný. Všetky drevené a plechové konštrukcie zisťali po ošetrení nový náter. V areáli boli vytvorené oddychové zóny s lavičkami, pribudlo sociálne zariadenie. Odborne bolo ošetrených a nakonzervovaných takmer osemsto kusov zbierkových predmetov. Štyri objekty dostali novú strechu a na ďalších dvoch sa menili poškodené šindľe a zabezpečili nové nátery. Kompletne bol opravený vodný mlyn, vrátane náhonu a koliesa. Bol sprevádzkovaný požiarne vodovod a vysadené nové stromy.

V prepočte v stovkách štvorcových metrov bola zabezpečená výroba a ručné nanášanie špeciálnej vonkajšej hlinenej omietky. V priebehu niekol'kých mesiacov zmenil humenský skansen svoju tvár na nepoznanie.

kraslica“, „Múzejné kultúrne leto“ a „Vianoce v múzeu“.

Svoju činnosť propaguje múzeum prostredníctvom Múzejných novín a bulletinu s ponukou vyučovacích hodin pre školy. Pripravili sme 19 veľkých múzejných výstav.

Okrem týchto aktivít napĺňalo múzeum aj vedecko – výskumné, dokumentačné a prezentačné úlohy, ktoré nám vyplývajú zo štatútu našej organizácie.

Napriek tomu, že nás „záchranné práce“ stáli množstvo energie, podarilo sa nám oproti roku 2002 zvýšiť návštěvnosť bezmála o 8000 návštěvníkov. Vybrané vstupné vzrástlo zo 168 tisíc Sk v roku 2002 na 400 tisíc Sk. V médiách sme mali 96 vstupov. Kalendárny rok sme ukončili s kladným hospodárskym výsledkom. Avšak, povedané slovami múdrego mysliteľa – nie je všetko vykonané, keď človek skončil svoje dielo, je nevyhnutné rozšíriť ho čo najviac. To je povinnosť voči sebe i ostatným.

Mgr. Vasil Fedič

VEDECKO - VÝSKUMNÁ ČINNOSŤ VIHORLATSKÉHO MÚZEA

Vihorlatské múzeum ako inštitúcia oprávnená vykonávať archeologické výskumy spolupracuje v danej oblasti s Krajským pamiatkovým úradom v Prešove. Na základe ním vydaných rozhodnutí realizovalo humenské múzeum v minulom roku dvanásť záchranných archeologických výskumov a jeden predstihový výskum v areáli národnnej kultúrnej pamiatky.

K tým najzaujímavejším patril nesporné archeologický výskum na stavebnej parcele expozitúry NBS v Humennom, počas ktorého boli odkryté základy dvoch niekdajších humenských synagóg. Mladšia stavba pochádzala z roku 1930 a mnohí Humenčania si ju zrejme ešte pamätajú. Asanovaná bola v roku 1975. Staršia synagóga bola postavená v roku 1795 v barokovom slohu a prestala sa používať po povodni v roku 1927. Zo staršej stavby sa zachovalo základové murivo a časť pivničných priestorov. Z nálezov možno spomenúť niekoľko kamenných artefaktov s nápismi.

Ďalšou skúmanou lokalitou je polo-

Záchranné archeologické výskumy v regióne

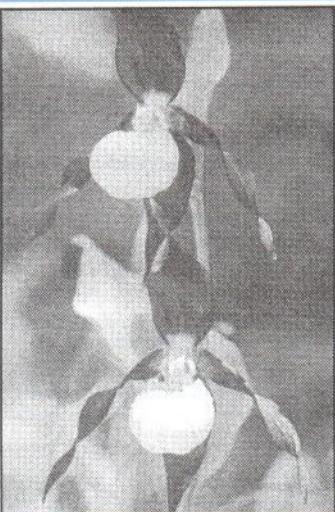
Dňom 1. apríla 2002 nadobudol účinnosť zákon Národnej rady SR č. 49/2002 Zb. o ochrane pamiatkového fondu. Zákon výrazne zmenil dovedenú organizáciu a pôsobnosť orgánov štátnej správy na ochranu pamiatok, upravil pôsobnosť orgánov územnej samosprávy, ako i práva a povinnosti právnických a fyzických osôb. Novým spôsobom stanovil aj podmienky ochrany archeologických nálezov a nálezisk a najmä podmienky vykonávania archeologických výskumov.

ha Pod Sokolom, ktorú poznáme ako miesto s najstarším osídlením v rámci mesta. Záchranný archeologický výskum na ploche určenej pre individuálnu bytovú výstavbu však dokázal iba to, že naši predkovia dávali pri stavbe svojich príbytkov prednosť plochám na okraj terasy nad Laborcom. Zlomky kamenných nástrojov z neolitu pochádzali iba z povrchového zberu.

Archeologicky zaujimavou sa javí aj lokalita preskúmaná pri výstavbe kanalizácie v Lackovciach. Na trase stavby boli zistené objekty, nálezy /fragmenty kamenných nástrojov a keramiky/, ktoré zaraďujeme do mladšej doby kamennej a doby bronzovej.

ništenej oblasti sú znehodnocované rekultívaciou, výrubmi lesov a tak tieto lokality postupne vysychajú alebo zarastajú náletovými drevinami, jelšami, vŕbami. Na Slovensku sú známe lokality len zo Záhorskej a Východoslovenskej nížiny a teraz k nim pridalo Čertízne. Výskyt v Roškovciach udávaný v roku 1971 L. Dostálom sa nepodarilo potvrdiť. Ide o druh nie len veľmi vzácný, ale za našej kveteny miznúci, preto bol zaradený do medzinárodnej skupiny ohrozených druhov CITES so špeciálnou ochranou, zákonmi a evidenciou.

V rámci overovania výskytu črievičníka papučkového *Cypripedium calceolus* /v okoli Humenného sme sa zamerali na oblasť Humenských vrchov a časť Nízkych Beskýd v okrese Humenné/. Výsledky zistení potvrdzujú, že táto krásna orchidea, kedysi rozšírená na vápencoch v trávnatých svetlých lesoch v okolí

Črievičník papučkový

Dokumentujeme prenikavé zmeny v živote kvetiny

Pri terénnych výskumných prách sme zistili malé nálezisko vzácneho chráneného rastlinného druhu hlužovca Leoselovho /*Liparis Leosellii*/ v katastrálnom území Čertízne. Rastie na mokrých lúkach v lese na lokalite Smerekov. Malú lúčku podmáčajú prameniská s pretekajúcim vodom bohatou na uhlíčitan vápenatý.

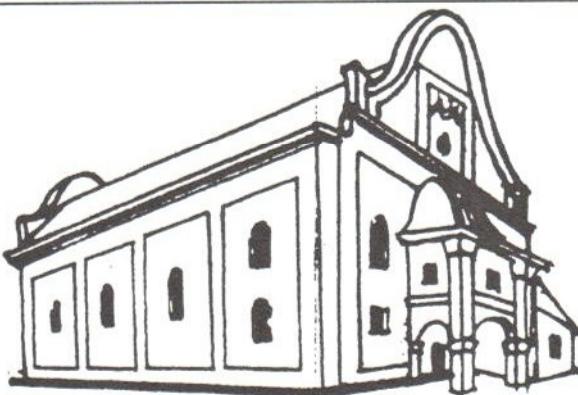
Je to orchidea vo svete rozšírená na slatinách a prechodných rašeliniskách, vrchoviskách, na bazických až kyslých pôdach a to vždy len na územiacach s vysokou hladinou spodnej vody. Kedže neznáša konkurenčných iných druhov, vyskytuje sa väčšinou na miestach s vysokým percentom pokryvnosti machov a nie príliš zapojeným bylinným poschiodom. Rastie od nižín po pahorkatiny. Pretože má veľmi špecifické podmienky na rast a vývoj, jej lokality v posledných desaťročiach miznú na celom svete. Typické prame-

Humenného je na pokraji zániku. Jej počet sa ráta na niekoľko kusov. Z ôsmich lokalít už iba jedna čiasťne zabezpečuje jej reprodukciu.

Črievičník papučkový patrí k najzaujímavejším a najkrajším druhom našej flóry. Popularita, ktorú mu robia nádherné kvety je zároveň aj príčinou jeho ohrozenia. Je poliotenieľnou rastlinou vyskytujúcou sa v dubovo- bukových, ale aj borovicových lesoch na sutinách s nahromadeným a dobре rozloženým humusom. Pre svoju existenciu potrebuje symbiozu s baktériami a hubami. Ak dôdeje k celoplošnej úprave pôdy, k výrubu lesa alebo k zalesňovaniu, menia sa podmienky a črievičník mizne z tohto územia. Aby ho nasledujúce generácie nepoznali iba zo stránok kníh, zasluhuje si osobitné ochranné opatrenia!

Iveta Töröková

Predstihový výskum, ktorý múzeum vykonávalo, prebiehal na samotnom nádvori kaštieľa v Humennom v mieste lokalizácie stre dovekej studne. Objavené nálezy však časovo pochádzajú z obdobia 19. a 20. storočia. Výnimkou je iba fragment nájdenej kachlice zo 17. storočia. PhDr. Ivana Strakošová

Stará synagóga v Humennom z roku 1795 (nákres)

Spolupráca múzea a štátnej ochrany prírody

Jednou z foriem spolupráce medzi Vihorlatským múzeom a Štátnej ochranou prírody je vedecký výskum chránených území prírody. V našom regióne Štátnej ochrany prírody reprezentuje hlavné Správa CHKO Východné Karpaty v Humennom a Správa Národného parku Poloniny v Snine. Medzi najvýznamnejšie výsledky tejto spolupráce môžeme zaradiť vydanie monografie „Pavúkovce Národného parku Poloniny“, ktorá vychádza koncom roka 2003 a ktorá nadväzuje na už existujúce a tiež publikované botanicke a zoologicke výskumy (1991 – Kveta Bukovských vrchov, 1995 – Dvojkridlovce Bukovských vrchov, 1999 – Huby Národného parku Poloniny, 2000 – Motýle Národného parku Poloniny). Význam tejto práce je zrejmý už aj zo toho, že Predslov v nej napísal minister životného prostredia Slovenskej republiky Prof. RNDr. László Miklós, DrSc.

Čo sa vlastne skúmalo v tejto mälo prebádanej, ale veľmi významnej skupine živočíchov? Celkove boli zberené na 116 lokalitách NP Poloniny od najteplejších biotopov (napr. dolina Chotinka) až po najchladnejšie horské polohy (napr. Riaba skala, Stužica). Ako prvé sú v publikácii spracované pavúky (Araneae). Ďalej boli spracované štúriky (Pseudoscorpiones), kosce (Opiliones) a roztoče (Acari).

Na základe realizovaných výskumov môžeme konštatovať, že pavúkov na skúmanom území žije 403 druhy, štúrikov 19 druhov, koscov 25 druhov a roztočov 253 druhov. Väčšina zistených druhov má široké zoogeografické rozšírenie, ale boli zistené aj viaceré východokarpatské druhy, alebo karpatské endemity. Osobitnou kapitolou sú druhy teplomilné, ktoré sa v poslednom období šíria na sever.

Nehľadiac na skúmanú skupinu, autori jednoznačne hodnotili Národný park Poloniny ako zachovalé územie s vysokou druhovou pestrosťou a tým aj zachovalosťou biologickej rozmanitosti ekosystémov. Ing. Vladimír Thomka

Ponukame odborné exkurzie

Odborní pracovníci prírovodovedného úseku múzea ponúkajú záujemcom možnosť usporiadania terénnych exkurzií do jednotlivých zaujímavých lokalít v rámci zbernej oblasti Vihorlatského múzea v Humennom.

Oddelenie rómskej kultúry s celoslovenskou pôsobnosťou ako zložka Vihorlatského múzea v Humennom vzniklo na základe zriaďovacej listiny č. MK 2009-1993-1 Ministerstva kultúry SR zo dňa 16.12.1993. Svoju činnosť začalo v apríli 1994, kedy bol na oddelenie prijatý prvý pracovník. V súvislosti s prechodom Vihorlatského múzea

Oddelenie rómskej kultúry

do zriaďovateľskej pôsobnosti Prešovského samosprávneho kraja, bola jeho zberná oblasť zúžená na bývalý Východoslovenský kraj. Odchodom kvalifikovaného historika do dôchodku v roku 2000 došlo k stagnácii činnosti oddelenia. Napriek opakovaným snahám sa nepodarilo oddelenie personálne dobudovať. V súčasnosti zabezpečuje plnenie plánovaných úloh na tomto úseku iba jeden pracovník. V predchádzajúcich rokoch sa pozornosť venovala predovšetkým štúdiu archívnych dokumentov a archiviacii publikovaných príspevkov s rómskou problematikou. Vykonávala sa výskumná činnosť priamo v rómskych osadách s cieľom zdokumentovať rómsku kultúru a súčasný spôsob života.

V rámci budovania zbierkového fondu bolo získaných 196 kusov zbierkových predmetov. V dokumentačnom fonde sú uložené kopie archívnych dokumentov, dobových fotografií, fonotéka a videotéka. Buduje sa aj odborná príručná knižnica, v ktorej sa nachádza aj dostupná rómska tlač.

Od roku 1994 sa oddelenie podieľalo na tvorbe spoločných výstavných projektov v rámci múzei minořitných kultúr / Svadba na Slovensku, Remeslo a jarmok, Tradícia staviteľstva a bývania na Slovensku a Pohrebná obradovosť/. Prezentáciu činnosti oddelenia dokumentuje predovšetkým stála výstava Z dejín Rómov na Slovensku a publikácia Východoslovenskí Rómovia a II. svetová vojna, ktorá bola vydaná v roku 2001. Výstupy z realizovaných výskumov boli publikované v dvojtýždenniku Sam Adaj, časopise Pamiatky a múzea a v zborníkoch – Svadba na Slovensku, Remeslo a jarmok, Tradícia staviteľstva a bývania na Slovensku a Pohrebná obradovosť.

Rozvíjala sa spolupráca nielen s inštitúciami obdobného zamernia, ale aj s okresnými, mestskými, a obecnými úradmi a kultúrnymi strediskami. Na základe dohody spolupracuje humenské múzeum s Múzeom rómskej kultúry v Brne. V súčasnosti pripravuje múzeum revitalizačné opatrenia, ktoré by mali zabezpečiť napredovanie oddelenia a jeho ďalší rozvoj.

V. Fedič

Stála výstava „Z dejín Rómov na Slovensku“

Výstava prezentuje stručný priezor historiou rómskeho etnika na Slovensku, približne od roku 1322, kedy sa datuje prvá písomná zmienka o Rómoch u nás.

Prostredníctvom archívnych materiálov – fotografií, máp, štatistických údajov, obrazov a informatívnych textov, rómskej literatúry a literatúry o Rómoch, zachytáva pohyb Rómov na našom území a spôsob ich života. Dvojrozmerné vystavované predmety dopĺňajú originálne exponáty charakterizujúce remeslá, v ktorých sa Rómovia v minulosti výrazne uplatňovali. Súčasťou výstavy sú aj originálne hudobné nástroje z dielni rómskych majstrov. Výstava má celoslovenský charakter a pri svojom vzniku v roku 1996 bola jedinou svojho druhu na Slovensku. V súčasnom období je nevyhnutná jej reštaurácia vo využívaných priestoroch. V. Fedič

Predstavujeme tradičné remeslá

KOVÁČSTVO

Na Balkáne sa rómski kováči spomínajú už v polovici 14. storočia, v Uhorsku až v 15. – 16. storočí a na poľskej strane Karpát v 16.–17. storočí. Napríklad v roku 1712 bol v mene župana Trenčianskej a Liptovskej stolice vydaný ochranný list cigánskemu vajdovi Pavlovi Radczovi, ktorým panovník povoluje vykonávanie kováčskych prác. V roku 1714 vydal podobný ochranný list skupine Cigánov s vajdom Pavlom vo Zvolenskej stolici podžupanom Ladislavom Beníckym. K povinnostiam Cigánov v trebišovskom panstve patrilo v roku 1734 taktiež vykonávanie kováčskych prác.

Vtedajší rómski kováči sa žili bud ako putolní nádenníci ďaleko od svojho bydliska, alebo sa usadzovali.

Rómsky kováč

Prví ponúkali svoje služby rolníkom v širokom okoli. Potrebné nástroje – mechy, nákovu, kliešte, kladivo i uhlie prenášali všade so sebou. Druhá skupina rómskych kováčov prešla na usadly spôsob života. V mieste svojho bydliska mali už svoje dielne. Jedna dielňa tak „zásobovala“ aj 4 až 7 dedin z blízkeho okolia.

KORYTÁRSTVO

Popri kováčstve bolo ďalšou oblasťou zárobkovej činnosti Rómov zhľadovanie drevařských výrobkov. Pri práci s drevenom vynikali predovšetkým rumunski korytári.

Na Slovensko prichádzali rumunski korytári niekolkými prechodom. Archívne záznamy hovoria, že Ladislav Kanaloš udáva ako domovskú obec Ulič na východe Slovenska. Obecný úrad v Uliči však domovské právo Ladislava Kanaloša vo svojej obci nepotvrdil. Pravdepodobne bol Ulič iba miestom prechodu na slovenské územie. Druhá skupina korytárov postupovala z bardejovského okresu k Vranovu nad Topľou a Prešovu. Tretia skupina prešla sobranceckým okresom a pôsobila na území okresu Michalovce.

Podľa súpisu Cigánov z roku 1893 bolo v Novohrade 15 korytárov. V Zemplíne bolo 26 korytárov a 6 lyžičiarov. V súpise z roku 1924 sa vo viacerých obciach východného Slovenska uvádzajú najčastejšie korytári Kanalošovci.

Rómski obchodníci či remeselníci museli cestovať z miesta na miesto, aby svoj tovar predali, aby spoznali potreby ľudu, prípadne sa usadili, ak by mali prácu inde na dlhší čas. Cestovanie či kočovanie malo nie len sociálny, ale aj ekonomický rozmer. Rómovia preto museli sledovať kalendár jarmokov, svätokov,

Rómsky korytár

pútia a pod. Korytárské výrobky tvorili predovšetkým korýtká, korytá, vahany, misy, naberačky, lyžice a varechy. Základným materiálom bolo topoľové drevo a červená vŕba.

KOŠJKÁRSTVO

Výroba košíkov a metiel predstavovala obživu viacerých, už usadlých Rómov. Jednak tých, ktorí si nemohli nájsť iné zamestnanie, respektíve sa košíkárstvu venovali kováči po skončení sezóny, to znamená v zime a na jar, kedy majoritné obyvateľstvo nepotrebovalo v takom množstve služby rómskych kováčov.

Košíkárstvo sa v minulosti z hľadiska remeselného cechu považovalo za podradné zamestnanie. Nikdy nebolo hlavným zamestnaním, vždy len doplnkovým, popri práci v poľnohospodárstve.

Miroslav Cina

Smimoriadne priaznivou sodozvou verejnosti sa stretli projekty, ktoré sme v histórii múzea realizovali po prvýkrát. V rámci Múzejného kultúrneho leta 2003 sme každú nedelu v popoludňajších hodinách pripravovali kultúrne podujatia v skanzene a na nádvorí kaštieľa. Veľký ohlás mala najmä Medová nedel'a v skanzene a Dni svätého Huberta.

Casovo i obsahovo rozsiahly projekt Vianoce v múzeu prebiehal v čase adventu. Bol koncipovaný ako meditativná alternatíva predvianočného zhonu. Slávnostne vyzdobený kaštieľ, štyri výstavy s vianočnou tematikou, šest kultúrnych podujatí, ukážky prezentujúce viazanie adventných vencov, vianočných ikebán, rôzne tech-

Nové projekty Vihorlatského múzea

Vystúpenie folklórnej skupiny z Jasenova počas projektu Vianoce v múzeu

niky zdobenia stromčekov a pečenia medovníkov, prilákali vyše dvetisíc návštěvníkov.

Do novej, medzinárodnej roviny sme posunuli aj výstavu kraslíc, ktorú sme prezentovali ako Karpatskú kraslicu 2004. Karpaty totiž po stáročia ľudí spájali a nastal čas, aby sa tieto väzby opäťovne posilnili. Jednou z cest je aj udržiavanie tradícií v Karpatskej kotline, ku ktorým neodmysliteľne patrí aj maľovanie kraslíc. Záštitu nad týmto projektom prevzala generálna konzulka Ukrajiny JUDr. Inna Ohnivec. Z mediálneho hľadiska bol pre múzeum prínosom projekt Studňa nádeje, ktorým sme odštartovali úpravu nádvoria kaštieľa v Humennom.

V. Fedič

Studňa nádeje v druhej fáze svojho dokončenia

V Múzejných novinách z roku 2003 sme Vás informovali o plánoch na rekonštrukciu nádvoria a o spoločnom projekte Vihorlatského múzea a Múzejného klubu v Humennom pod názvom Studňa nádeje. V letných mesiacoch minulého roka bolo v rámci prvej etapy projektu odkryté teleso studne.

Studňa prináležiaca humenskému kaštieľu bola objavená vo východnej polovici jeho nádvoria. Zatiaľ najstarším dokladom, v ktorom sa uvádzá jej existencia je dokument z 18. storočia. Ide o písomnosti dokladujúce spor Anny Márie Zichyovej s Teréziou Zichy kvôli rozde-

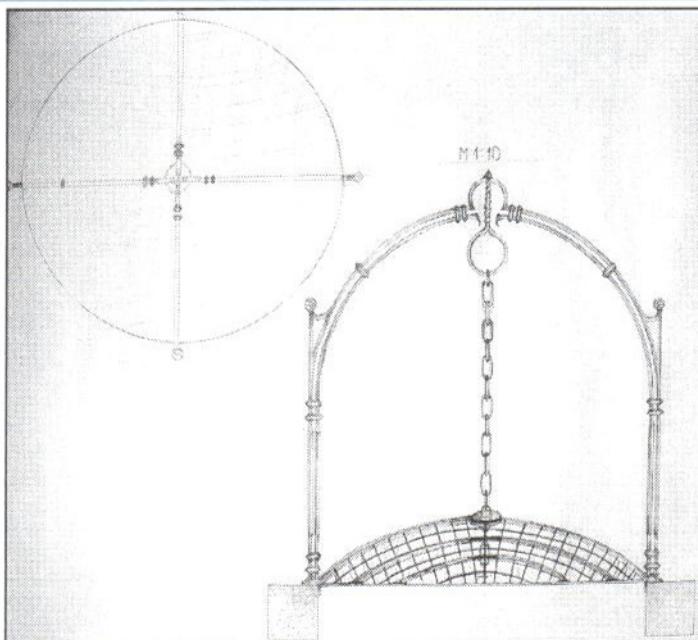
leniu kaštieľa a užívaniu spoločnej kaplnky z roku 1757.

Na základe výkopových prác sa domnievame, že vrchol studne sa nachádzal zhruba 39 cm pod terajšou úrovňou nádvoria. Vrchol pravdepodobne zakrývali dve polkruhové pieskovcové platne, zvyšky ktorých sa našli v zásype. Kamenné ostenie studne z pieskovcových kvádrov spájaných železnými skobami však prečnievalo iba 25 cm nad vtedajšie dláždenie nádvoria tvorené pieskovcovými kameňmi.

Studňa má oválny pôdorys s rozmermi 200 x 180 cm a v hĺbke deviatich metrov sa zužuje na priemer 160 cm. Veniec studne je vymurovaný z lomového kameňa kladeného nasucho. V hĺbke 820 cm je k vencu studne na západnej strane pristavaný omietnutý múrik vysoký 50 cm, pravdepodobne z akrylu a

Po odstránení zhruba 30 m³ sutín dosahuje nanovo vyhlbená studňa takmer desať metrovú hĺbku

Nákres nadzemnej kovovej časti Studne nádeje (tzv. baldachýn)

takzvanú „kapsu“. Kapsa je vlastne otvor, do ktorého sa v časoch nebezpečenstva uschovávali cennosti alebo potraviny. V hĺbke deviatich metrov už kamenný veniec nahrádza výdreva z trámov kruhového prierezu dlhých zhruba 60 cm a uložených vodorovne do tvaru šesťuholníka, ktorá siaha až po dno studne.

Na základe materiálu získaného z vyhlbenej studne možno predpokladať, že ešte do 60-tych rokov 20. storočia bola studňa prázdna, i keď nepoužívaná a prekrytá novou

úpravou nádvoria. Nálezový materiál však nepomohol určiť presnú dobu vzniku studne. Zo zásypy pochádzajú napríklad zlomky hnedo a bielo glazovaných kachlic, porcelánu, sklenených flakónov, mramorová doska, zlomky železného stavebného kovania, dlaždiac a architektonických prvkov. Datujeme ich do obdobia 19. až 20. storočia. Jedinou vzácnejšou výnimkou je zlomok viacfarebne glazovanej komorovej kachlice s rastlinným výzdobným motívom zo 17. stor.

PhDr. Ivana Strakošová

Renesančný kaštieľ - centrom kultúrno-spoločenského diania

Vsúvislosti s budovaním základov „živého múzea“ a skvalitnením komunikačného procesu vo vzťahu múzeum – verejnosť, pristúpilo múzeum k výraznejšej prezentácii svojich reprezentatívnych priestorov umelecko – historickej expozície v renesančnom kaštieli.

Uskutočnili sa tu desiatky kultúrnych, spoločenských a prezentačných podujatí aj s medzinárodnou účasťou. Na pôde kaštieľa sme privítali mnoho významných hostí, vrátane prezidenta SR Rudolfa Schustera a Jeho Eminencie kardinála Jozefa Tomku.

V súvislosti so zámerom výstavby rýchlosnej komunikácie R 4 spájajúcej Rzesov a Miskolc cez územie Prešovského a Košického kraja, usporiadal Prešovský samosprávny kraj 10. júna 2003 pracovné stretnutie zainteresovaných strán. Tlačovú besedu a celé stretnutie viedol predsedu PSK MUDr. Peter Chudík / tretí sprava – foto hore/. Časť maďarskej delegácie / foto dole/.

„... Máte to tu krajšie ako v prezidentskom paláci“ – povedal prezident SR Rudolf Schuster / štvrtý zľava / počas prijatia v našom kaštieli v januári 2004.

Jeho Eminencia kardinál Jozef Tomko / prvý sprava /, rodák z Udavského, v rozhovore s primátorom Humenného V. Kostilníkom a riaditeľom múzea V. Fedičom.

Rávštevnosť múzea počas roka 2003

Aj počas vlaňajšieho roka ponúkalo Vihorlatské múzeum svojim návštěvníkom k nahliadnutiu dve stále expozície, umelecko-historickú a prírodrodnu. V galérijach priestoroch sprístupňuje múzeum ročne zhruba pätnásť rôznorodých výstav. Oddelenie rómskej kultúry priblížuje faktografický materiál z histórie Rómov obohatený o ukážky rómskych remesiel. S mimoriadnym záujmom sa stretáva vynovená expozícia ľudovej architektúry a bývania (skanzen) v blízkosti kaštieľa.

V minulom roku uvedené expozíčne a výstavné priestory navštívilo 32 533 návštěvníkov z blízkeho okolia i zahraničia. Oproti roku 2002 vzrástla celková návštěvnosť múzea o takmer 8-tisíc návštěvníkov. Z uvedeného počtu viac ako 20-tisíc záujemcov tvorila skupina mladých návštěvníkov, čo hodnotime ako úspešný krok múzea v oblasti public-relations.

Tradične je najnavštěvovanejšia umelecko-historická expozícia, v ktorej sa nachádzajú vzácne histo-

rické a umelecké cennosti. Napríklad portréty rodiny Drugeth, Csáky, Andrássy, renesančný trezor z konca 16. storočia, historický nábytok prevažne z konca 18. a 19. storočia s bohatou drevenou intarziou a ručne vyrezávanými plastickými ornamentami. Vzácnymi exponátmi sú ukážky čínskeho porcelánu, najmä rozumné vázy a dekoratívne taniere. Interiér kaštieľa si v uplynulom roku prezrelo vyše deväť a pol tisíc návštěvníkov.

Prirododnú expoziciu a expozíciu ľudovej architektúry a bývania navštívilo vyše šestdesať záujemcov. Z hľadiska skladby tvorili väčšinovú časť domáci návštěvníci, nezanedbatelnou je i skupina turistov, prevažne mládeže zo zahraničia (v počte 3 336).

Z výstav sa najväčšiemu záujmu verejnosti tešila výstava Karpatská kraslica, ktorú si prezrelo celkom 2 143 záujemcov. Z hľadiska návštěvnosti bol mimoriadne úspešný aj nový projekt Vihorlatského múzea „Vianoce v múzeu“.

Ol'ga Džupinová

Øživíť a zaujať

V priebehu roka 2003 došlo vo Vihorlatskom múzeu v Humennom k výraznému nárastu počtu zaujímavých výstav. Prakticky počas celého roka bolo možné vzhliadnuť rozsahovo i obsahovo široko koncipované výstavy, pričom nezriedka boli prezentované aj dve výstavy súčasne.

Spomenúť možno predovšetkým hodnotnú výstavu fotografií významného českého dokumentarista Jaroslava Pulicara, celoslovenskú výstavu Výtvarné spektrum, výstavu viac než 1500 vianočných a novoročných pohľadnic z rokov 1932 až 2000 zberateľa a veľkého lokálpatrionta prof. Pavla Bileca. Tematicky zaujímavá bola výstava Petrolejové lampy, ktorú múzeum pripravilo

v spolupráci s poľským múzeom v Krosne, ale aj výstava Drevéne monumenty rezbára Pavla Šarišského z Janova. Najväčšej pozornosti sa už tradične tešila výstava Kraslica 2003, ktorú videovalo 2012 návštěvníkov. Celkovo 19 výstav vzhliadlo bezmála deväťtisíc návštěvníkov.

Je samozrejme, že takýto úspešný výsledok neboli dosiahnutý náhodne. Príprava dramaturgického plánu výstav na rok 2003 v našom zariadení sa totiž odvíjala od výstupov analýzy prezentačných aktivít múzea v minulých rokoch. Táto poukázala na určité nedostatky v tejto oblasti. Týmto nedostatkom sme sa snažili vyhnúť profesionálne pripravovanými a adekvátnymi využívaný-

Výstava „Petrolejové lampy“

mí výstavami. Ako sme správne predpokladali, bol to jeden z dôležitých prostriedkov na oživenie činnosti múzea i zvýšenie záujmu verejnosti o múzeum. Treba však podotknúť, že múzeum jednoznačne preferovalo skutočne múzejné výstavy, to znamená výstavy, kde hlavným nositeľom informácie je autentický doklad, či už trojrozmerný alebo plošný.

Určité nôvum vo výstavnej činnosti múzea, na ktorú verejnosť veľmi dobre zareagovala, boli premyslene pripravené sprievodné podujatia. Každú našu výstavu sme koncipovali tak, aby jej výpovedná hodnota bola využitá čo najviac. Násťiel bol jasný – každá výstava musí tvoriť základňu pre ďalšie podujatia. Zatiaľ to boli pre-

dovšetkým besedy, prednášky, vyučovacie hodiny a praktické ukážky, ktoré výraznou mierou rozširujú poznanie prezentovanej tematiky. V budúcnosti chceme pripravovať aj iné netradičné sprievodné podujatia, ale dnes je ešte predčasné o nich hovoriť. V nastúpenom trende pokračujeme aj v roku 2004. V priebehu štyroch mesiacov bolo inštalovaných sedem výstav, z ktorých najviac vo verejnosti zarezonovala medzinárodná výstava Karpat-ská kraslica 2004.

V tomto období intenzívne pracujeme na prípravách jednotlivých výstav, ktoré budú sprístupnené priebežne počas už prebiehajúcej múzejnej sezóny 2004.

Vasil Fedič

Kultúrne podujatia v skanzene boli doplnené monotematickými výstavami

Pamätné mince Slovenskej republiky 1993 – 2003

Pri príležitosti 30. výročia založenia Numizmatického krúžku v Humennom pripravilo múzeum, ktoré je kolektívnym členom Slovenskej numizmatickej spoločnosti, výstavu pod názvom Pamätné mince Slovenskej republiky 1993 – 2003. Na výstave sú prezentované exempláre zo zbierok pána Káčura a pána Štefana Sciranku, dlhorocného predsedu krúžku v Humennom.

Pamätné mince pripomínajú najvýznamnejšie dejinné udalosti, osobnosti alebo pozorú-

hodné miesta v krajinе. V súčasnosti sa s nimi stretávame oveľa častejšie. Keďže sa pamätné mince stali vyhľadávaným zberateľským artiklom, vydavatelia na celom svete sa snažia rozširovať spektrum motívov a vydávať ich v rôznych nominálnych hodnotách a tvaroch.

Na Slovensku má mincovníctvo mnohoročnú tradíciu. Prvé mince u nás razili už Kelti. Z roku 1328 je známa prvá zmienka o razbe mincí v kremnickej mincovni patriacej medzi najstaršie nepretržite fungujúce mincovne v Európe. V tejto mincovni boli

vyrazené aj všetky obenové a pamätné mince, ktoré Národná banka Slovenska dotočila vydala.

V uplynulých desiatich rokoch sa vyprofilovalo niekoľko tematických okruhov, ktoré boli na pamätných minciach postupne realizované. Vyhovilo ich 14 autorov a orientované sú na významné udalosti v dejinách Slovenska /vznik Slovenskej republiky/, výročia významných osobností /Štefan Moyzes/, vedu a techniku /prvá električka na Slovensku/, olympijské hnutie, ochra-

nu prírody /Národný park Malá Fatra/ a lokality /Spišský hrad/, ktoré boli zaradené do zoznamu svetového dedičstva UNESCO.

Okrem pamätných minci sú súčasťou výstavy aj sady slovenských obenových minci a medaily Wiliama Schifera, ktorý v roku 2001 navštívil aj naše múzeum.

Ďalšia časť výstavy je venovaná spolupráci s Poľskou numizmatickou spoločnosťou, Numizmatickým krúžkom v Sanoku, ktorý viedie pán Tadeusz Ortyl.

PhDr. Ivana Strakošová

Expozícia ľudovej architektúry a bývania - Skansen

Jedinečný je predovšetkým prezentovanou ľudovou architektúrou a jeho príťaživosť podporuje aj zvolená poloha i rozloha. Areál skanzenu je totiž situovaný v podstate v strede mesta Humenné v les-

Skansen

parku za renesančným kaštielom. O necelé dve – tri minúty sa takto môžete presunúť z rušného dynamického mesta 21. storočia do pokojnej dedinky 19. storočia. Prekročte bránu skanzenu a ocítate sa v oáze ticha, pokoja, pohody, v bezprostrednej blízkosti prírody, vo svete remeselnej zručnosti a fortieľa našich predkov.

Na pomerne malej ploche necelých dvoch hektárov, je sústredených sedemnásť najtypickejších stavieb z regiónov severovýchodného Slovenska, ktoré v sebe nesú charakteristiku staviteľstva východoslavianskej karpatskej oblasti, kde hlavným stavebným materiálom bolo drevo, hlina, kameň a slama. Interiér domov s hlinenou dlážkou a malými oknami bol veľmi skromný, ale účelný. Inštalované obytné domy sú zariadené dobovým nábytkom s ukázkami náradia jednotli-

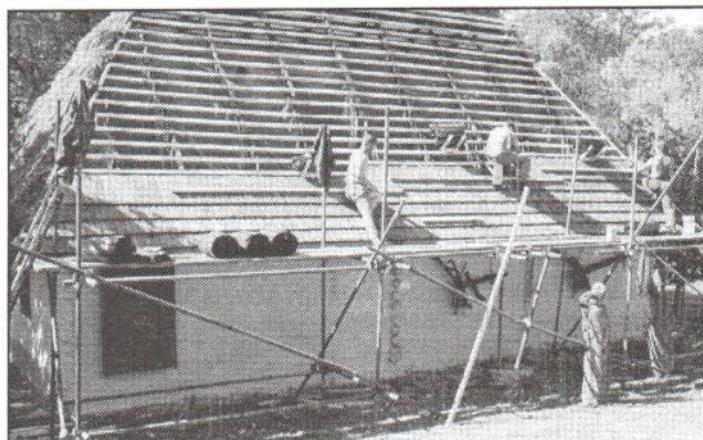

Časť skanzenu s dreveným kostolíkom

vých ľudových remesiel – hrnčiarstva, kotlárstva, metálstva, tkáctva a ďalších, ktoré zaberali nevyhnutné miesto v živote rolníka. Najstarší obytný dom pochádza z konca 19. storočia pôvodne z Klenovej. Príkladom úzkeho spojenia obydlia so živnostou je napríklad vodný mlyn z Vyšnej Jablonky z obdobia začiatku minulého storočia. Jednotlivé obytné domy dopĺňajú sýpky, studňa, pivnica, oboroh, funkčná kováčska dielňa a ďalšie technické zariadenia. Nerozlučne spojená s obytnou architektúrou bola aj sakrálna

architektúra. V expozícii je zastúpená dreveným kostolíkom svätého archanjela Michala z roku 1764. Kostolík pochádza z Novej Sedlice, pôvodne bol vystavaný bez jediného klinca. V jeho interieri sa nachádza barokový etážový ikonostas z polovice 18. storočia. Kostolík má trojpriestorovú dispozíciu: polygonálne presbytérium, štvorcovú loď a takzvaný „babinec“. Patri medzi národné kultúrne pamiatky Slovenska. Dodnes sa v ňom príležitostne konajú bohoslužby.

V. Fedič

V roku 2003 bola v skanzene vykonaná rozsiahla rekonštrukcia

Nemí svedkovia ľudského vývoja

Súčasťou Expozície ľudovej architektúry a bývania Východoslavianskeho múzea v Humenom je aj vodný mlyn. Je dokladom procesu ľudského vývoja, ktorý sa začal najskôr potrebou zachowania života cez získavanie potravy až k technickým výrobiskom.

S vývojom ľudskej populácie a kultúry nesporne súvisí aj vznik a rozvoj mlynárstva. Podľa

povedi naučila ľudí používať mlecie zariadenie bohyňa Ceres a boh Zeus. Vykopávky v Arménsku nedaleko Jerevanu (uložené v Tbiliskom múzeu) dosvedčujú, že vodné mlyny sa tu objavili už v 8. – 6. storočí pred n. l., oveľa skôr ako v západnej Európe, kde sa začali využívať až v časoch Júlia Caesara. O výrobe mlynských kameňov

na území Slovenska svedčia aj Zoborské listiny z roku 1345. Podľa archeologických nálezov z obdobia latinskej kultúry, už keltské kmene na našom území používali na mletie obilia rotačný

Mlyny

mlyn. Od doby keltskej civilizácie sa na mletie používal rotačný mlynec, na ktorý sa neskôr prenesol názov žarnov – okrúhly mleci kameň na ručné drvenie a mletie nelúpaného obilného zrna. Žarnov (na Zemplíne nazývaný mlynec) tvorila dvojica na seba položených kameňov. Spodný bol pevný nepohyblivý, druhý sa na ňom celou plochou otáčal. Pri žarnovoch väčších rozmerov sa využívala t'ažná sila zvierat, takzvaný gepel. Žarnovy sa vyrábali z kameňa, ktorý musel byť dosť tvrdý a zrnitý, aby sa pri mletí rýchlo neopotreboval. Žarnovy z pieskovca a ryolitu, ktoré sa vyrábali v Zemplínskych Hámroch pri Snine využívali domáci, putovali však aj za hranice.

Žarnovy veľkých rozmerov boli v minulosti súčasťou mlynov. Vynález vodných kolies a ich využitie na otáčanie žarnov bol dôležitým medzníkom v dejinách mlynskej výroby.

Mlyn obvykle predstavoval drevenú alebo murovanú budovu s mechanickým zariadením na mletie obilní a zariadením na výrobu múky alebo iných produktov z rastlinných, predovšetkým obilných zŕn. Zároveň bol aj obydlím mlynára. Najjednoduchším mlynom bol ručný obilný mlyn / žarnov/ a mlyn na vodný pohon spojený s pilou, ďalej valchový mlyn na výrobu súkna a hamorný mlyn. Tieto tvorili na Slovensku najpočetnejšie zastúpenie. Dominantné postavenie si zachovali počas celého obdobia trvania feudalizmu. Ešte v roku 1872 bolo na Slovensku 4 738 mlynov, z toho 4 527 vodných mlynov. Ich počet postupne klesal. V 70-tych rokoch 19. storočia s postupným vývojom prešli tažkopádne žarnovy k oveľa výkonnejšiemu mechanizmu valcovej stolice.

Ján Lukáč

Úplne obnovnený vodný mlyn

Medzinárodný deň múzeí

Od roku 1977 ustanovila Medzinárodná organizácia múzeí /ICOM/ 18. máj ako Medzinárodný deň múzeí. Tento sviatok múzejníkov si v Humennom pripomíname už po 18-ty krát. Ako každoročne, našich návštěvníkov pozývame do priestorov stálych expozícií kaštieľa i na nové výstavy. S uspokojením konstatujeme, že aj do vynoveného areálu Expozicie ľudovej architektúry a bývania /skanzenu/ VM.

Už takmer dve desiatky rokov sa práve areál skanzenu stáva miestom vyvrcholenia programu humenského dňa múzeí. Na jeho ploche sa sústredí jednotlivé remeselné stánky, je miestom kultúrnych výstupov i vzájomných stretnutí. Táto expozícia so sedemnásťimi objektmi si v poslednom období vyžiadala najviac rekonštrukčných zásahov. Mnohé z nich sa budú vykonávať priebežne, tak aby sme niekdajšiu pýchu múzea a jedno z najpútavnejších miest regiónu, ktorého súčasťou je aj národná kultúrna pamiatka – drevený kostolík, vrátili svojmu poslaniu – byť pamäťou spoločnosti ... Tá ju kedysi zakladala a mala by sa k nej vrátiť. Rovnako to platí aj o všetkých exponátoch múzea i samotnom kaštieli, ktorého unikum si často my domáci neuvedomujeme.

Snahu i povinnosťou múzejníkov je zmeniť to, pretože – múzeum je úžasná vec. Sme totiž mostom medzi minulosťou a budúnosťou. Chceme spoločnosti niečo povedať a veríme, že sa spoločnosť bude chcieť niečo dozvedieť. Ak sa naše záujmy stretú, je to úspech. Hámad i dôvod k oslavám.

Vasil FEDIČ

MÚZEJNÉ NOVINY - Vydalo VIHORLATSKE MÚZEUM V HUMENNOM pri príležitosti Medzinárodného dňa múzeí v máji 2004. Redakčná a grafická úprava: Mgr. Vasiľ Fedič, riaditeľ múzea. Sadzba: Peter Farkaš. Tlač: Tlačiareň BURAL Jovsa. NEPREDAJNÉ.

Program 23.5.2004

v skanzene

10.30 hod.

Sväta liturgia pravoslávnej cirkev v chráme sv. Michala Archanjela

13.00 hod. - 17.00 hod.

Prehliadka Expozicie ľudovej architektúry a bývania
Ukážky ľudovej umeleckej výroby
(košíkárstvo, pernikárstvo, čipkárstvo, rezbárstvo, maľovanie ikon, tkanie kobercov, korytárstvo, kováčstvo)

15.00 hod.

Vystúpenie detského folklórneho súboru CHEMLOŇÁČIK

15.30 hod.

Vystúpenie rómskeho folklórneho súboru TERNIPEN zo Sniny
16.00 hod.

Vystúpenie folklórneho súboru TOPL'AN z Giraltoviec

v kaštieli

13.00 hod.

Sprístupnenie výstav

13.30 hod.

Kultúrny program Základnej umeleckej školy v Humennom
17.30 hod.

Vystúpenie skupiny historického šermu VIKOMT
18.15 hod.

Koncert akordeónového súboru RONDO - ZUŠ Humenné

13.00 hod. - 18.00 hod.

Prehliadka expozícii a výstav

- Umelecko-historická expozícia
- Prírodovedná expozícia
- Z dejín Rómov na Slovensku

SLOVENSKO INTÍMNE

výstava obrazov - JAQUES PARQUIER
SVET MINERÁLOV

zo zbierok Východoslovenského múzea v Košiciach

KAMENINA 19. stor. na Slovensku

zo zbierok Východoslovenského múzea v Košiciach

PAMÄTNÉ MINCE SR 1993-2003

zo zbierok Numizmatického krúžku v Humennom

VIHORLATSKE MÚZEUM V HUMENNOM

Námestie slobody 1, 066 18 Humenné
tel.: 057 / 775 3176, tel./fax: 057 / 775 2240

E-mail: muzeum.he@nextra.sk

RÁVŠTEVRÉ HODJRY

Počas sezóny (1.5. - 31.10.)

Kašiel': Pondelok - Piatok 9.00 - 18.00 hod.
Sobota - Nedel'a 14.00 - 18.00 hod.

Skanzen: Pondelok - Nedel'a 9.00 - 18.00 hod.

Mimo sezóny (1.11. - 30.4.)

v pracovných dňoch od 8.00 do 15.30 hod.